

UNELE DATE CU PRIVIRE LA INCEPUTURILE INVĂȚĂMÎNTULUI IN ORAȘUL TÎRGU OCNA

de DUMITRU ZAHARIA

Sub impulsul dezvoltării forțelor de producție capitaliste, în cadrul orînduirii feudale, încă la începutul secolului XIX, în condițiile luptei pentru făurirea unității naționale, în Moldova, în ciuda opoziției forțelor sociale reacționare, lua amploare învățămîntul de toate gradele. Pentru societatea românească de la începutul secolului XIX în care burghezia devenise forța socială ce acționa în direcția satisfacerii cerințelor legilor obiective de dezvoltare a societății omenești, formarea și folosirea unor cadre cu o pregătire intelectuală devenise o necesitate.

Burghezia românească manifesta în acel timp tendința de a-și forma o organizare statală proprie, conform intereselor sale de clasă. În cadrul acestei lupte generale pentru înlocuirea vechii stări de lucruri se ducea acțiunea pentru organizarea de școli în care limba de predare să fie cea națională.

Aceste acțiuni ale forțelor sociale progresiste și-au găsit concretizarea și în legiunile cele mai importante ale vremii.

Determinat de frământările populației din târguri și sate, Divanul Moldovei, făcea cunoscut, prin circulara din 22 decembrie 1831, ispravnicilor, că marii demnitari ai ținuturilor aveau obligația de a acorda deosebită atenție înființării de școli ¹.

Circulara din decembrie 1831 stabilea drept sarcină primordială pentru ispravnici „să se găsească o casă cu patru odăi pentru înființarea de școli începătoare” ², în principalele centre ale țării.

În vederea stimulării tineretului care urma cursurile școlilor începătoare, anafora domnească din 25 octombrie 1842, preciza că nu vor fi primiți în slujba statului decît acei absolvenți, „care vor fi trecut cu laudă cursul învățăturilor” ³.

Aceeași anafora stabilea că acei tineri absolvenți ai institutelor particulare erau obligați să dea examen în fața epitropiei, în timp ce

¹ *Manualul Administrativ al Principatului Moldovei*, pag. 15.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 57.

absolvenții școlilor din străinătate erau datori a prezenta diplomele obținute ⁴.

Măsura luată dovedește că necesitățile economico-administrative ale Moldovei impuneau înființarea unor școli bazate pe noi principii organizatorice, care să dea elevilor pregătirea necesară viitorilor funcționari de care se simțea mare trebuință.

Școlile organizate pe baza principiilor feudale ca și cele particulare nu puteau satisface noile cerințe. În epoca destrămării feudalismului, Tg. Ocna devenise un principal centru comercial. Aceasta nu era decât rezultatul firesc al unei intense activități economice ce se desfășura în aceste locuri.

La mijlocul secolului trecut veniturile orașului au sporit tocmai datorită creșterii activității comerciale și extragerii sării. Burghezia comercială a târgului manifesta aspirații către cultură.

Înainte de aplicarea regulamentului organic, în acest târg de pe valea Trotușului n-au existat școli organizate de stat. Nici unul dintre documentele păstrate nu atestă existența vreunei instituții de învățămînt în acest oraș.

În astfel de condiții familiile boierești, pentru a suplini lipsa școlilor organizate de stat, au recurs la aducerea *dascălilor străini, în vederea instruirii odraslelor lor*.

În anul 1830 familiile din Tg. Ocna au adus „pe a lor cheltuială dascăli greci” ⁵. În acest an au luat ființă două școli grecești la Tg. Ocna, dintre care una era condusă de Iany Efstatiadis ⁶.

Cîteva ani mai tîrziu în același târg s-a organizat și o școală condusă de un dascăl francez, Leon Pary ⁷.

Școlile conduse de dascăli străini erau frecventate de fiii boierilor din Tg. Ocna, adepți ai învățămîntului particular în limbi necunoscute de popor.

Dar în acest oraș erau și categorii sociale care cereau organizarea învățămîntului în limba națională. Acțiunile întreprinse de aceste grupuri sociale au dus la organizarea de școli cu dascăli români, iar limba de predare a fost româna, accesibilă păturii orășenești îmbogățite de pe urma activității comerciale.

Numai în aceste condiții s-a ajuns ca la Tg. Ocna, în anul 1836—1837, să funcționeze două școli particulare românești — una condusă de dascălul Diamandi, frecventată de 39 elevi, iar alta în frunte cu dascălul Nicolae, care avea 51 elevi ⁸.

Aproape concomitent este menționată și o școală condusă de dascălul Diamandi Petcu Grecu, care predă atît în limba greacă cît și în cea moldovenească. Această școală număra 36 de cursanți ⁹.

Între anii 1830—1840 învățămîntul la Tg. Ocna începuse să se dezvolte fiind organizat sub forma școlilor particulare în care limbile de predare erau greaca, franceza și româna.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Arhivele Statului Bacău, Doc. foi volante XIII/122.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ V. A. Ureche, *Istoria Școalelor, vol. I, p. 371*.

⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 122-123.

Este evident că la Tg. Ocna, în deceniul al IV-lea al secolului trecut existau două grupări sociale care se situau pe poziții diferite în ceea ce privește organizarea învățămîntului.

Între reprezentanții celor două curente cu privire la organizarea învățămîntului la Tg. Ocna au avut loc schimburi de idei, în deceniile IV și V al secolului trecut, unii situîndu-se pe pozițiile înaintate ale organizării învățămîntului în limba română, iar alții militau pentru menținerea școlilor în care predarea diferitelor discipline să se facă în limbi străine.

Ultima grupare reprezentînd interesele clasei feudale, era refractară oricărui proces de înnoire cu privire la organizarea învățămîntului, în timp ce adepții organizării învățămîntului pe principii noi reprezentau forțele progresiste — cerînd cu insistență organizarea școlilor în limba română. În condițiile luptei de opinii dintre reprezentanții celor două curente, obștea Tg. Ocna a cerut Epitropiei învățăturilor înființarea unei școli publice în această localitate ¹⁰.

Școala publică din Tg. Ocna și-a început activitatea în anul 1845. Domnitorul M. Sturza aprobase cererea obștii din Tg. Ocna prin care solicita înființarea unei școli publice cu limba de predare română, la 30 iulie ¹¹. Deși domnitorul aprobase înființarea școlii la Tg. Ocna, totuși aceasta nu și-a putut începe activitatea decît la 30 octombrie 1845, cînd Epitropia învățăturilor publice a numit pe Adam Păun ca profesor la noul așezămînt de învățatură ¹².

Din documentul dat de Epitropia învățăturilor publice cu numărul 517 la 30 octombrie 1845, rezultă că școala din Tg. Ocna era lăsată pe seama cămării ocnelor.

Astfel, asigurarea localului de școală ca și îngrijirea lui erau lăsate pe seama cămării ocnelor „care din buna ei proerie” „s-au îndatorit din a ei mijloace a închipui încăperea convenită pentru cea școală” ¹³.

Pe seama aceleiași cămări era lăsată și problema asigurării locuinței necesare dascălului Adam Păun.

Odată cu înființarea școlii publice la Tg. Ocna, s-a organizat și comitetul de inspecție pentru „privegherea școlilor începătoare” ¹⁴.

Dascălul Adam Păun a început din anul 1845 să desfășoare la Tg. Ocna o amplă activitate didactică, pe linia noilor sarcini ce stăteau în fața învățămîntului nostru în perioada premergătoare revoluției burghezo-democratice de la 1848.

Urmare firească a activității desfășurate de inimosul dascăl, susținut de forțele progresiste din oraș, a fost închiderea școlilor conduse de dascălii greci și francezi ¹⁵.

10 Arhivele Statului Bacău, *loc. cit.*, VIII/98.

11 *Ibidem.*

12 *Ibidem.*

13 *Ibidem.*

14 *Idem, loc. cit.*, XIII/122.

15 V. A. Ureche, *op. cit.*, vol. II, p. 321.

Activitatea pozitivă a dascălului Adam Păun, pe linia organizării și desfășurării învățămîntului în limba română la Tg. Ocna, a fost recunoscută și de Gheorghe Asachi în febr. 1847 ¹⁶.

În răspunsul pe care l-a dat organizatorul școlilor în limba română din Moldova — Gh. Asachi — cu privire la mersul învățămîntului în limba națională, lui M. Sturza, amintea despre activitatea lăudabilă a dascălului de la Tg. Ocna ¹⁷.

Pentru susținerea învățămîntului în limba română, Gh. Asachi, arăta, în fața adunării, că în Moldova erau profesori, la școlile de capitală și ținuturi, care au desfășurat „ani de zile cu succes un învățămînt în limba poporului” ¹⁷.

Între acei profesori de la școlile ținutale, Asachi menționa și pe dascălul școlii din Tg. Ocna — Adam Păun ¹⁸.

Opoziția grupărilor progresiste din Moldova a făcut ca acțiunea boierimii reacționare de a desființa școlile în limba națională să eșueze, și în acest fel să-și desfășoare activitatea și cea de la Tg. Ocna deși nu avea încă un local propriu.

În februarie 1847 a fost reorganizat și aprobat comitetul de inspecție la Tg. Ocna ¹⁹ compus din cămăraș, prezidentul eforiei și arhimandritul Paisie ²⁰. În septembrie același an Departamentul din Lăuntru comunica Epitropiei Învățăturilor Publice o listă de persoane care urmau să facă parte din noile comitete școlare, iar pentru comitetul școlar din Tg. Ocna, figura spătarul Ioan Lăcian ²¹.

Din cele de mai sus rezultă că școala cu limba de predare română, înființată la Tg. Ocna în anul 1845, și-a continuat activitatea neîntrerupt, deși dascălii români numiți acolo aveau de înfruntat mari și numeroase dificultăți de ordin material, între care trebuie să menționăm în primul rînd, lipsa unui local propriu. Deși problema localului de școală se pusese chiar din momentul înființării, totuși ea n-a fost rezolvată decît în timpul domniei lui Grigore Ghica.

Domnitorul care a susținut lupta pentru realizarea unității naționale, a luat măsuri cu privire la organizarea învățămîntului în limba română ²², nu a rămas indiferent față de cererile locuitorilor din Tg. Ocna.

Grigore Ghica, în vara anului 1851, a întreprins o călătorie prin țară, iar cu această ocazie a trecut și prin Tg. Ocna unde locuitorii i-au cerut sprijinul material în vederea rezolvării mult discutatei probleme a localului de școală din localitate.

Domnitorul satisfăcu cererea obștii din Tg. Ocna și aprobă cum-părarea caselor căminarului Iordache Jorăscu cu prețul de 700 galbeni ²³.

16 *Ibidem*.

17 *Ibidem*.

18 *Ibidem*.

19 *Ibidem*.

20 *Ibidem*.

21 *Ibidem*.

22 *Istoria României*, vol. IV, p. 226.

23 Arhivele Statului Bacău, *loc. cit.*, X/88.

În urma tratativilor ce au avut loc între cele două părți s-a căzut de acord ca prețul de vânzare-cumpărare a caselor căminarului Iordache Jorascu să fie de 750 galbeni, sumă ce a fost achitată în septembrie 1851 ²⁴.

În casele cumpărate de la căminarul Iordache Jorăscu, destinate „pentru școala publică” ²⁵, la început și-au avut sediul alături de școală, sfatul orașenesc și poliția ²⁶.

Disponind de local propriu, școala din Tg. Ocna a continuat să funcționeze fără întrerupere, reușind să cuprindă un număr tot mai mare de elevi. Statisticile școlare pe anii 1854—1859 arată, pentru școala din Tg. Ocna următoarea situație :

1855 elevi totali 64

1856 elevi totali 66

1857 elevi totali 85

1858 elevi totali 82

1859 elevi totali 112 ²⁷.

În anul 1858 la școala publică din Tg. Ocna funcționau trei dascăli și anume : A. Hristodulo — profesor, A. Stravat adjunct și Georgie Stoica — supleant ²⁸. Buna pregătire a absolvenților a făcut să crească prestigiul școlii.

În anul 1863/64 școala a fost frecventată de 208 elevi din care au promovat 148 ²⁹.

Din cele de mai sus rezultă că odată cu începuturile dezvoltării capitalismului, în Tg. Ocna, a apărut și a luat amploare o puternică mișcare împotriva învățămîntului particular și în limbile străine, militându-se tot mai mult pentru înființarea unei școli publice, cu predarea disciplinelor în limba națională.

Anexe *

Noi,

Grigore Alexandru Ghica,

cu mila lui Dumnezeu, domn al țării Moldovei.

În anul 1851, luna august, călătorind prin iubita noastră țară de Dumnezeu nouă încredințată, spre cercetarea intereselor obștești ale locuitorilor și revizia instanțelor administrative și judecătorești și în această călătorie trecînd prin Tîrgul Ocnei — de la țanutul Bacăului — ne-am încredințat, între altele, și despre neapănata trebuință ce

²⁴ *Ibidem*, X/102.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ V. A. Ureche, *op. cit.*, vol. III, p. 574.

²⁸ *Ibidem*, p. 138.

²⁹ Arhiva școlii nr. 1 Tg. Ocna, *passim*.

* Copie Arhivele Statului Bacău, fond. Doc. feudale, X 102.

urmează de casă pentru școală publică, precum și despre neînchipuirea sfatului municipal de a întâmpina o asemenea trebuință cu mijloacele sale.

Drept aceea, domnia noastră, ca unul ce n-am pregetat niciodată a face, după putință, tot ce este bun și folositor pentru obștie, am cumpărat casele d-sale căminarului Iordache Jorăscu, care le-am găsit destul de îndeminate pentru această trebuință și am poruncit să se sloboadă din lista noastră civilă 750 galbeni, prețul cu care proprietarul lor s-au alcătuit a le da.

Actul acestei cumpărături făcîndu-se din partea vînzătorului prin toate formele cerute de legi, întărindu-se de legi Divanul întăriturilor la 11 septembrie 1851, mai întăi ca provizor, apoi prin foaia oficială nr. 22 din 13 septembrie, publicându-se și până în șase luni de zile neînfașîndu-se nici-o reclamațiune împedecătoare statorniciei întăririi, numitul divan, în 17 iunie 1852, sub nr. 1829, l-au întărit statornic.

Așa dar casa arătată destinînd-o pentru școală publică, tot odată găsim de cuviință că așa precum urmează trebuința în numitul tîrg și de niște încăperi pentru sfatul orășenesc și pentru poliție, apoi să zidească pe parte din localul ei, care este destul de încăpător, și cerutele încăperi pentru aceasta, ca să se deosebească cu gard sau zaplaz de către casa școlai.

Prin urmare am poruncit d-sale vornicul bisericesc ca să trădee în primirea comunității Tîrgului Ocnei toate actele atingătoare de aceasta cumpăratură și totodată, pentru ca nu odinioară să se strămute voința noastră sprijinite pe legile domnitoare în țară, o întărim prin acest al nostru domnesc hrisov, dat în al IV-lea an al domniei noastre.

semnat Grigore A. Ghica voivod

Sigiliu

Nr. 118

Departamentul Cultului și al Instrucțiunii Publice

Secția I nr. 3443

anul 1852, luna iulie în 10 zile.

semnat Grigore Cuza, logofăt

procit directorul departamentului

semnat Gheorghe Sion șeful

secției.

Epitropia Învățăturilor Publice *

Nr. 517

1845 octombrie 30

Iașii

Cătră cinstit comitetul de instrucție

a școlai publice din Tg. Ocna

Pe temeiul lumnatei rezoluții din 30 iulie trecut pusă pe cererea obștei Tg. Ocnei, de se înființa acolo o școală publică, Epitropia au orînduit de profesor pe d. Adam Păun.

* Orig. Arhivele Statului Bacău, Doc. feudale, VIII/98.

Apoi fiind că legiuirea așezămîntului cere pentru privegherea școalelor începătoare un comitet de inspecție, Epitropia au numit pe D. B. mădulariu aceluși comitet, împărtaşîndu-vă totodată și instrucții pentru purtarea acestei însărcinări, iar ce se atinge de ținerea școalei, cămara ocnelor din buna ei „proerie” s-au îndatorit, din a ei mijloace a închipui încăperea cuvenită pentru acea școală și pentru locuința profesorului, mobilarea paradosurilor ci este trebuitoare, îndestularea cu lemne, luminare și cu rîndaș de slujbă.

De aceea comitetul se va adresa la cămară pentru regulata aducere pentru plinire a acestei îndatoriri și potrivit instrucției lor, cinstitul comitet va da raportul despre lucrările sale, propuînd și măsurile ce le va socoti folositoare pentru întemeierea acelei școale, iar la cazuri însemnătoare se va înțelege la d. dregătoriul ținutului potrivit lucrării cerute de regulament.

Semnați

- K. Mavroordat
- N. Văsăscu
- G. Asaki
- C. Kăliman Komis

Copie **

după ofisul domnesc nr. 86
Cătră sfatul orășănesc din Tg. Ocna

Cu prilejul venirii noastre în Tîrgul Ocnei, dup revizia ce am făcut, încredințîndu-ne între altele și despre neapărata trebuință ce urmează de o casă pentru școală publică și cu atît mai ales fiind cunoscut că sfatul munițial nu are închipuire de a pute deplini o asemenea trebuință cu mijloacele sale.

Noi în privirea îndemănaticii localității și a încăperilor ce au casele dumisale cămînarului Iordache Iorăscu. Am stătut însu-ne a le cumpăra cu prețul de 700 galbeni.

Poruncind tot acum camării ocniei de a răspunde arătații bani în socoteala listei noastre țivile.

Așa dar hărăzînd zisele noastre casă în privința iubittii noastre obștii, poruncim sfatului ca îndată ce dumnealuj cămînarul își va primi banii de la cămară și prin urmare va lăsa casăle în proprietatea obștii el să aibă îngrijăre a regula strămutarea shoalii acolo și tot odată pentru că localurile de gios au destulă încăpere pentru eforie cu comanda de pompieri, precum și pentru poliție.

Va întruni restatornicirea tuturor acestora la un loc.

Bine înțelegîndu-să că tot acum s-au regularisit, prin locurile competente, pregătirea acturilor de vecinică vînzare după legiutele formalități.

** Orig. Arhivele Statului Bacău, fond. Doc. foi volante X/88.

După care va urma și slobozirea hrisovului nostru de hărăzire, până la care acest ofis al nostru va sluji de dovadă ca și actu a hărăzirii noastre către obștie și prin urmare de dreptul proprietății pe care avem de mulțămire a-l declara că pe viitorime este al ei.

QUELQUES DONNÉES CONCERNANT LE COMMENCEMENT DE L'ENSEIGNEMENT DANS LA VILLE DE TG. OCNA.

R é s u m é

Le développement de l'économie capitaliste, la formation de la bourgeoisie locale, dans la ville Tg. Ocna, a déterminé dans la première moitié de siècle passé les progrès de l'enseignement roumaine. En 1845 a été fondé la première école public dans la ville.

Le Prince de la Moldavie a visité Tg. Ocna, en 1851, où a trouvé, l'école dans grandes difficultés de l'ordre matériel, en prenant les mesures nécessaires pour les progrès de l'enseignement dans la ville.

L'aide accordé par le Prince Gregoire Ghica, a été utile pour l'école de la ville Tg. Ocna.